

The Philadelphia Negro - zapomenutý počátek empirické sociologie ve Spojených státech amerických

Jeřábek, Hynek

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Jeřábek, H. (2013). The Philadelphia Negro - zapomenutý počátek empirické sociologie ve Spojených státech amerických. *Historická sociologie / Historical Sociology*, 1, 55-73. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-410799>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

The Philadelphia Negro – zapomenutý počátek sociologie ve Spojených státech amerických*

HYNEK JEŘÁBEK**

The Philadelphia Negro – the Forgotten Beginnings of Empirical Social Research in the USA

Abstract: This paper focuses on “The Philadelphia Negro”, a community study that stands at the start of American social research. This somewhat forgotten empirical study from 1899 describes the historical conditions and the economic and social causes and circumstances behind the formation and existence of the “Seventh Ward”, a slum neighbourhood in Philadelphia inhabited by African-Americans. The study used survey and other methods of observation and analysis of historical, economic and social data. The study was written by the erudite Harvard University graduate William Edward Burghardt Du Bois, an African-American, and an economist, historian and sociologist. Using primary and secondary literature and archive sources this paper shows that Du Bois was the author of the first empirical social research study in the United States. It looks at his life, his research, and his opinions on racial issues. He created a programme of research on the African-American population and from 1898 to 1910 he headed the first school of sociology on the American continent at the University of Atlanta. He published the results of scientific analyses of the lives of African-Americans in the south of the United States in sixteen volumes of the *Atlanta University Studies*. Racial prejudices among the American sociological elites prevented both Du Bois and his work from receiving the attention they rightly deserve.

Key words: W. E. B. Du Bois; Philadelphia Negro; first sociological school; the beginnings of empirical social research

Úvod

Výzkum Williama Edwarda Burghardta Du Boise je mimořádný. Zůstává výjimečný především odvahou a osamělostí vědce, který sám a prakticky bez pomoci, provedl během 15. měsíců komunitní výzkum, na němž by běžně spolupracovalo několik, ne-li přímo desítky lidí, a měl by pro něj podporu katedry, nadace nebo výzkumného ústavu. Je průkopnický také místem a dobou svého vzniku – na konci devatenáctého století, v roce 1897, jenom pár let od prvního vydání slavného díla Charlese Bootha o chudobě lidu Londýna, tři roky po vydání Durkheimovy „Sebevraždy“ a pětadvacet let předtím, než začaly vycházet dnes častěji citované monografie Chicagské školy. Tento výzkum tedy náleží k prvním pracím v empirické sociologii vůbec a řadí se hned za výzkumné počiny Adolpha Queteleta, Émila Durkheima, Fredericka Le Playe a Charlese Bootha. Představuje navíc vůbec první empirický sociologický výzkum na americkém kontinentě [Warren 2011: 81; Wort-ham 2005a: 2; Wright 2002a; Bulmer 1992: 184].

Předchozí výzkumné projekty předčily studii Du Boise svou všeobecnou známostí, nejrozsáhlejší z nich svým rozsahem, některé i teoretickým zázemím. *The Philadelphia*

* Článek vznikl za podpory Grantové agentury ČR, grant P404/11/0949.

** Hynek Jeřábek, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, U Kříže 8, 158 00 Praha 5 – Jinonice. E-mail: jerabek@fsv.cuni.cz

Negro však vzdor tomu představovala další významný krok v sociálním výzkumu. Ve své době, tj. na přelomu 19. a 20. století, reprezentovala principiálně nový model výzkumné publikace. Jejím základním přínosem byla empirickým sociálním výzkumem získaná fakta o sociálních mechanismech, ale nejen to. Tato sociální data byla zasazena do historických souvislostí a v maximální míře využívala ekonomické ukazatele. A navíc, což lze z metodologického hlediska považovat za nejdůležitější, autor této publikace cílevědomě zkoumal příčiny zjištěných jevů a okolnosti, za nichž platily zjištěné pravidelnosti. Především tím tak byla monografie *The Philadelphia Negro* opravdu novátorská. Jinak řečeno, důrazem na vědecky ověřovaná a přesně specifikovaná empirická zjištění doplněná vysvětlením a často i kauzální interpretací jeho knížka otevřela, nebo rozhodně alespoň spoluotevřela novou etapu empirického sociálního výzkumu.

Du Bois měl to štěstí, že byl sám mimořádně inteligentní a nadaný a že prožil dětství v příznivých podmínkách. Měl naopak smůlu v tom, že se narodil jako černochoch¹ v rodině potomků amerických otroků přivezených do Spojených států z Afriky. Zároveň se na něj štěstěna znovu usmála, když mu pomohlo několik vzdělaných a spravedlivých lidí na jeho cestě za vzděláním. Byl krůček od získání doktorátu z berlínské univerzity, striktní dodržování úředních předpisů a rasové předsudky mu to však překazily. Byl ovšem dál cílevědomý a pilný, a získal tedy doktorát z Harvardovy univerzity. Akademické předsudky vedoucích představitelů renomovaných amerických univerzit mu ale znemožnily získat místo odpovídající jeho mimořádně vysokému a specializovanému vzdělání. Přesto Du Bois provedl první vědecký komunitní výzkum v USA a vydal jej jako monografii již v roce 1899. Pokračoval pak dále jako profesor méně známé černošské univerzity v Atlantě a založil zde první sociologickou vědeckou školu, která dvanáct let prováděla systematický výzkum černošské populace na jihu USA [Warren 2011: 72–80; Wortham 2005a].

Srovnáme-li výzkum *The Philadelphia Negro* s velkou většinou tehdy prováděných výzkumů hnutí „Social Survey“ z Velké Británie nebo z USA, svým vědecktějším zaměřením, odvážným provedením a jednoznačnými závěry tyto práce předčil. Překonal je i skromnými, možností jednotlivce přiměřenými cíli, nadto tyto cíle předem jednoznačně stanovil a v závěru také splnil. Jednalo se o vědeckou studii opřenou o data sbíraná pečlivě připravenými výzkumnými nástroji. Du Bois k tomu využil všechny v té době známé postupy vědecké práce, vyvinuté v historii, politické vědě a ekonomii a aplikoval je na empirický sociální výzkum černošské populace.

1. Neobvyklá životní dráha W. E. Burghardta Du Boise

Pro posouzení dobových reakcí i dlouhodobého mlčení sociologické obce v USA v souvislosti s vědeckým odkazem Du Boise je důležité seznámit se s kontextem, v němž tento výjimečný muž tvořil, a s podmínkami, které přispěly k výsledné podobě jeho díla stejně tak jako k utváření metodologie jeho výzkumné práce.

W. E. Burghardt Du Bois se narodil v roce 1868 v malém městě Great Barrington ve státě Massachusetts do rodiny svobodných černochochů [Du Bois 1973: 15]. Jeho otec zemřel,

¹ V celém článku je použito výrazů Afroameričan a černochoch jako synonym. Stať se zabývá historickým materiálem a výzkumnými pracemi z dlouhého období přesahujícího sto let. K používání pojmů „negro“, „black“, „colored“, „Afroamerican“ v americké vědecké i publicistické literatuře viz pozn. č. 3.

když byly chlapci dva roky, takže vyrůstal jen s matkou, která pracovala jako služebná. Byli podporováni místní elitou a její charitativní pomocí. Mladý Du Bois vyrůstal v prostředí vyšších vrstev, jež oceňovaly jeho mimořádné intelektuální schopnosti a v dětství nezažil rasovou nevráživost [Anderson 1996: x]. Právě naopak, byl vychováván jako sebevědomý Američan k protestantským hodnotám. Brzy poté, co vychodil, jako vůbec první černoch, místní střední školu, matka zemřela. Jeho první vysokoškolská studia pak financovala společně čtyři církevní společenství [Anderson 1996: x–xi].

Mladý Du Bois chtěl sice studovat Harvard, ale jeho sponzoři rozhodli pro přední černošskou církevní školu – Fisk University na jihu Spojených států v Nashville v Tennessee [Du Bois 1973: 12]. Nastoupil zde v roce 1885, studoval klasické jazyky a humanistiku a školu absolvoval v roce 1888. V průběhu studia redigoval univerzitní noviny a o prázdninách učil na černošské škole na venkovském jihu [Bulmer 1992: 171–173]. Poprvé v životě se tak dostal do prostředí výhradně černošské komunity, které předtím neznal. Uvědomil si sociální rozdíly mezi černochoy navzájem, ti totiž vytvořili jednolitou vrstvu, nýbrž se lišili majetkem, vzděláním i sociálním postavením [Anderson 1996: xi]. Daleko vážnější však bylo jeho setkání s rasismem a vůbec s paušálním hodnocením Afroameričanů bělochy jen na základě barvy jejich kůže. Vystudoval s vyznamenáním a podal si žádost o přijetí a také o stipendium na Harvardovu univerzitu [Anderson 1996: xii].

V roce 1888 Du Boisovi se jeho sen splnil a byl přijat na Harvardovu univerzitu do bakalářského studia. V prvním roce studoval přírodní vědy a ve druhém roce filosofii, studium si přitom financoval kombinací stipendií a prázdninových brigád. Setkal se zde se sociální, nikoliv však s akademickou diskriminací. Bělošská komunita studentů jej sice nepřijala do svých klubů a společenských kruhů, byl ale vstřícně přijat harvardskými profesory. Ti jej zvali do svých domů na večeri, hráli s ním šachy a doporučili ho také pro další studium [Anderson 1996: xii]. V roce 1890 absolvoval Du Bois nižší stupeň univerzitního studia a excelentní výkony v bakalářském studiu mu pomohly získat stipendium pro studium doktorské. V letech 1890 až 1892 studoval tedy na Harvardu historii a politické vědy [Anderson 1996: xii; Du Bois 1973: 13]. Již v těchto prvních letech pracoval na doktorské disertační práci, v ní se věnoval historické analýze obchodu s otroky z Afriky na americkém jihu mezi lety 1638 a 1870 [Du Bois 1896].

Na jaře roku 1892 získal Du Bois stipendium *Slater Fund for the Education of Negroes*, které mu umožnilo odjet na studia do Evropy. Rozhodl se pro studium politické ekonomie u prof. Gustava Schmollera v Berlíně počínaje podzimním semestrem 1892/1893. Na základě pozitivních zpráv o svých studijních výsledcích mu *Slater Fund* prodloužil podporu také pro školní rok 1893/1894. Významnou pomocí mu přitom byl prof. Rutheford B. Hayes, prezident fondu, a to až do své smrti 17. ledna 1893, jeho funkci poté převzal profesor D. C. Gilman [Du Bois 1973: 12–22].

Dva roky strávené studiem ekonomie u Gustava Schmollera a Davida Wagnera v Berlíně byly pro Du Boise významné minimálně ze dvou důvodů. Od Schmollera si mladý Du Bois odnesl přesvědčení, že společenské vědy mohou pomoci změně sociálních poměrů a naučil se také upřednostňovat induktivní metody a důraz na fakta. Často citoval slova svého učitele: „Moje škola se pokouší, pokud je to jen možné, nechat co „musí být“ na později a studovat to, co se odehrává tak, jak to dělaly jiné vědní disciplíny“ [cit. podle Bulmer 1992: 172]. Tento metodologický vklad Du Bois zúročil ve svém výzkumu *The Philadelphia Negro* [Du Bois 1899]. Ten je příkladnou aplikací induktivní analytické práce,

při níž Du Bois přísně kontroloval výsledky svých pozorování a dotazů dalšími doklady o přesvědčivosti získaných dat. Druhou, neméně důležitou zkušeností bylo přijetí, kterého se mu v Evropě dostalo, když byl (zejména v akademickém prostředí) sociálně přijímán na základě svých schopností a výkonů a barva kůže nebyla překážkou jeho vztahů s Evropany [Anderson 1996: xiii].

Du Bois studoval přímo u profesora politické ekonomie Gustava Schmollera [Du Bois 1973: 23, 26]. V jeho ekonomickém semináři si vybral téma své disertační práce „Srovnání prosperity malých a velkých zemědělských podniků ve Spojených státech v letech 1840–1890“. Na tématu pracoval již během prvního roku svého berlínského pobytu, a proto mohl ve zprávě sponzorům ze *Slater Fund* uvést, že má disertační práci již napsanou, a že o ní dokonce v prosinci 1893 v Berlíně referoval [Du Bois 1973: 26–27]. Ke konci druhého roku své berlínské stáže měl Du Bois splněny všechny dílčí povinnosti doktorského studia [Du Bois 1973: 26]. Potřeboval však dodržet předepsaný počet semestrů strávených na německých univerzitách, aby mu bylo umožněno obhájit disertační práci. Měl pozitivní stanovisko k doktorské zkoušce a doporučující dopisy profesorů Schmollera a Wagnera [Wagner a Schmoller In. Du Bois 1973: 27–28]. Nenašel však potřebnou většinu ve sboru německých profesorů, kteří mohli rozhodnout o jeho předčasném připuštění k doktorandské zkoušce spojené s obhajobou.

Du Bois byl závislý na finanční pomoci amerického *Slater Fund for the Education of Negroes*. Správní rada fondu ale na jaře 1893 zamítla financování pátého semestru jeho pobytu v Německu, a tím mu znemožnila zakončit studium doktorátem [Du Bois 1973: 29]. Tehdejší prezident fondu D. C. Gilman napsal ve svém formálním dopise Du Boisovi: „... někteří členové fondu vyjádřili se vši vážností své přesvědčení, že svým návratem do této země, budete moci lépe věnovat svůj talent a své studium pro dobro nebělošské rasy“ [Lewis 1993: 145].

Du Bois si při této příležitosti poprvé uvědomil, že při jeho barvě kůže mu ani excelentní akademický výkon nezaručuje společenské přijetí. Naštěstí však již měl v USA napsanou a na Harvardu prodiskutovanou první verzi své americké doktorské práce. Byla to historická disertace *Postupné potlačení obchodu s africkými otroky do Spojených států Amerických, 1638–1870* [Du Bois 1896] a Du Bois ji mohl po svém návratu do USA na podzim roku 1894 začít připravovat do tisku [Anderson 1996: xiii]. Skutečně tuto práci také v roce 1895 na Harvardu obhájil a v následujícím roce vyšla v knižním vydání jako první svazek historické řady harvardských studií [Du Bois 1896].

Du Bois skončil v roce 1895 doktorské studium a představoval si, že se bude věnovat výzkumu a výuce na některé renomované americké univerzitě. Formálně vzato k tomu měl všechny potřebné předpoklady [Anderson 1996: xiii], byl *de facto* vyškoleným historikem, ekonomem a sociologem. Byl však Afroameričan, černoch, tehdy ještě Negro.²

² Posuzujeme-li akademické publikace americké provenience z let 1875 až 2010, můžeme přehledně sledovat, jak se ve slovníku nejen novinářů a politiků, ale též v odborné terminologii sociologů, politologů, antropologů a dalších vědců odrážely předsudky Američanů vůči obyvatelům USA s jinou než bílou barvou pleti. Celé devatenácté století a ještě první tři desetiletí století dvacátého převládalo pro černošské obyvatelstvo označení „Negro“. Je to patrné z názvů odborných článků i vědeckých monografií: *The Philadelphia Negro*, *Negro in Chicago* a dalších. Jistě nebudeme jejich autory apriorně označovat za rasisty. Sami Afroameričané začali, počínaje rokem 1909, používat neutrálnějšího výrazu „colored people“ (barevní obyvatelé) pro společné označení nebělošských obyvatel Ameriky, kteří se domáhali svých rovných práv. O tom svědčí třeba název organizace NAACP „National Association of Advancement of Colored People“, kterou sami založili za účelem prosazení

A v tehdejších Spojených státech amerických byly rasové předsudky tak silné, že jej žádná ze špičkových univerzit (John Hopkins, Chicago, Columbia ani Harvard) do svého stavu nepřijala, přestože jeho zaměření, publikace i předchozí výsledky by je k tomu jednoznačně vybízely.³ Totéž zůstalo bohužel plně v platnosti také po jeho druhém úspěšném debutu, po dokončení *The Philadelphia Negro* a po skvělé přednášce v Akademii politických a společenských věd v listopadu roku 1897.

Du Bois přijal tedy místo na méně významné methodistické škole pro afroamerické studenty, na univerzitě Wilberforce v Ohio. Musel zde vyučovat klasické jazyky (latinu a řečtinu) a obecné humanitní obory v rámci pregraduálního studia. Ve Wilberforce se však rovněž seznámil s Ninou Gomezovou a oženil se.

Po dvou letech na Wilberforce university Du Bois s radostí přijal výzvu rektora Pennsylvánské university Charlese C. Harrisona, aby provedl rozsáhlý výzkum černošského slumu na území Philadelphie. Z akademického i společenského hlediska to byla nabídka zcela nerovnoprávné pozice. Du Bois se neměl podílet na životě katedry ani na výuce studentů a finančně si také nepolepšil. Pro Du Boise to však byla výzva. Konečně dostal příležitost použít vše, co se naučil na Harvardu a v Berlíně. Lákala ho práce empirického sociologa.

V zadání úkolu rektor univerzity Ch. Harrison napsal: „Chceme přesně znát, jak tato třída lidí žije; jaká vykonávají povolání; ze kterých zaměstnání jsou vyloučeni; kolik z jejich dětí chodí do školy; a podrobit zkoumání všechna fakta, která by mohla vrhnout světlo na tento sociální problém“ [*Marable 1986: 19; Lewis 1993: 188*].

Du Bois se proto odstěhoval se svou manželkou přímo do místa výzkumu, tedy do philadelphského černošského slumu. Svoje bádání zahájil hned v létě 1896 a skončil je (s dvouměsíční přestávkou, během níž studoval černoškou populaci na venkovském Jihu USA ve Virginii) koncem prosince roku 1897.

2. Výzkum *The Philadelphia Negro*

Výzkum *The Philadelphia Negro* vznikl na společnou objednávku Susan P. Wharton, vlivné představitelky charitativního hnutí ve Philadelphii, a děkana Pennsylvánské univerzity Charlese C. Harrisona s cílem vyřešit palčivý sociální problém zanedbané čtvrti Philadelphie „Seventh Ward“ s vysokou kriminalitou, obývané téměř výhradně černochoy. Zhotovitelem měl být černošský výzkumník Du Bois, čerstvý absolvent doktorského studia z Harvardu [*Du Bois 1973*]. Ten si z Berlína přivezl jasnou představu, jak má vypadat empirický sociální výzkum založený na faktech a ne na apriorních teoriích [*Anderson 1996*]. Du Bois tuto zakázku vděčně přijal, především pro její sociologické téma a zaměření na život černošské populace. Formálně jako asistent University of Pennsylvania s platem 800 USD za rok začal výzkum 1. srpna 1896 a skončil jej 1. ledna 1898.

---

rovných práv pro všechny Američany. Ve čtyřicátých, ale i v padesátých letech 20. století se v americké vědecké literatuře běžně setkáváme s rozšířeným označením stejného etnika jako „black“ – černoši. Teprve od počátku sedmdesátých let a pravidelně již v osmdesátých a v devadesátých letech 20. století, a pochopitelně rovněž později, začali američtí politologové, a po nich sociologové a ostatní badatelé, používat neutrální označení Afroameričan.

³ Autor předmluvy ke knížce *The Philadelphia Negro* Herbert Aptheker [1973: 19nn.], právě tak jako životopisec W. E. B. Du Bois David L. Lewis [1993: 206–210] shodně přinášejí důkazy a doklady o rasistických postojích akademické obce a administrativy amerických univerzit na přelomu století a ještě dlouho poté.

Výsledky svého patnáctiměsíčního intenzivního zkoumání⁴ vydal Du Bois v podobě rozsáhlé 420 stránkové monografie o osmnácti kapitolách. V nich podrobně popsal a částečně také vysvětlil historické, ekonomické a sociální souvislosti utváření a fungování desetitisícové černošské komunity „Seventh Ward“ ve Philadelphii včetně pravidelností ekonomického chování a společenského života zkoumaného obyvatelstva tohoto slumu. Vše zasadil do rámce života města a celé v něm žijící, asi čtyřicetitisícové menšiny Afroameričanů.

Nejprve se autor v několika prvních kapitolách věnoval historii černošského obyvatelstva ve Philadelphii od roku 1638 až do roku 1896. Popsal otroctví, jeho formální zrušení a postupné osvobozování černých Američanů ve Philadelphii.⁵ Další kapitolu věnoval demografickému složení obyvatel zkoumané čtvrti, tedy pohlaví, věkovému složení a ostatním charakteristikám černošské populace zkoumané městské čtvrti a Philadelphie jako celku. V šesté kapitole ho zajímaly manželské poměry ve čtvrti a ve městě, sedmou věnoval přistěhovalectví a k jeho popisu využil i výzkum, který prováděl v létě 1897 na jihu Spojených států ve Virginii [Du Bois 1897]. Osmou kapitolu zaměřil na vzdělanost afroamerického obyvatelstva a v deváté podrobně popsal strukturu povolání černochoů ze zkoumané čtvrti i černošského obyvatelstva Philadelphie jako takové. Desátou kapitolu zaměřil na zdraví, jedenáctou na rodinu, dvanáctou na organizovaný život obyvatel černošského slumu, třináctou na kriminalitu, čtrnáctou na chudobu a alkoholismus, patnáctou na bytové podmínky a sociální strukturu černošského obyvatelstva čtvrti. V šestnácté kapitole velmi zevrubně analyzoval rasové otázky a vztahy mezi rasami, v sedmnácté kapitole účast černochoů ve volbách a v osmnácté shrnul své všeobecné závěry.

Celou knížku pak Du Bois doplnil ještě několika přílohami. Jednak zde v appendixu A zveřejnil obsah a strukturu všech šesti předem připravených a používaných dotazníků: 1) pro rodinu, 2) všechny její jednotlivé členy, 3) pro domácnost, 4) dům, 5) ulici nebo její část a 6) pro místní instituce [Du Bois 1899: 400–410]. Ke každému dotazníku zveřejnil i podrobnou instrukci pro vyplňování s návodem, jak postupovat v nerozhodných situacích. V appendixu B popsal legislativu platnou pro černochoy v USA a ve Philadelphii [Du Bois 1899: 411–418] a v appendixu C shrnul literaturu a použité prameny [Du Bois 1899: 419–423]. Knížka je konečně doplněna podrobnou zprávou z výzkumu domácího černošského služebnictva, který ve stejné době provedla Isabela Eaton [Eaton In. Du Bois 1899: 425–509].

Některé sociologicky nejdůležitější poznatky knihy zasluhují dodnes pozornost. Jedním z nich je analýza povolání černošských obyvatel zkoumané čtvrti i černochoů ve Philadelphii. Du Bois strukturoval pojednání o této problematice s detailní znalostí příslušných povolání, včetně jejich velmi přehledné klasifikace zcela tak, jak by ekonom nebo sociolog dnes na základě tohoto kritéria osoby rozdělil. Vzal přitom v úvahu tehdejší četnost výkonu jednotlivých skupin povolání u afroamerického obyvatelstva. Nejfrekventovanější

⁴ Dva měsíce v létě 1897 (červenec a srpen) strávil Du Bois výzkumem venkovské černošské populace ve Virginii, odkud přicházela do Philadelphie většina nových černošských imigrantů [Du Bois 1897].

⁵ Du Bois byl absolventem doktorského studia historie na Harvardu, není tedy divu, že věnoval historickému zakotvení své práce náležitou pozornost. Byl toho názoru, že nelze dobře porozumět sociálním souvislostem současného života Afroameričanů, aniž fakta o jejich životě vysvětlujeme v kontextu historie minulého postavení jejich předků v roli porobených otroků. Jeho disertační práce obhájená na Harvardu se týkala historie amerického obchodu s otroky [Du Bois 1896].

skupinou zaměstnání, která vykonávali černoši žijící ve zkoumané čtvrti „Seventh Ward“, byla pozice vrátného nebo poslíčka, dále sluhy, sloužícího a pomocného dělníka. Také mnohá další povolání byla velmi detailně zaznamenána, včetně komentáře vysvětlujícího, k jakým chybám při jejich určování mohlo dojít.

Kromě podrobné profesní skladby obyvatel Du Bois dále vysvětlil dynamiku vývoje procentuálního zastoupení jednotlivých povolání u černošského obyvatelstva, a to zejména v souvislosti s přílivem přistěhovalců z východní a jižní Evropy do Philadelphie a také do blízkosti zkoumané čtvrti. Tito přistěhovalci se v postupně přicházejících vlnách vždy znovu stávali černošům konkurenty v kvalifikovanějších povoláních. Vytlačovali je ale také z dělnických profesí v průmyslu a ve stavebnictví, nehledě na jejich tradiční živnosti, jakými byly ještě v šedesátých až v osmdesátých letech 19. století například holičství nebo pohostinství. Du Bois vysvětlil důvody pro zánik černošských holičství a mezi jiným uvedl též následující argument: „Konkurence německých a italských holičů představovala poslední a nejsilnější důvod pro odchod černošů z tohoto povolání; tito přistěhovalci byli zkušení řemeslníci, zatímco černošský holič s delší praxí se našel méně často; snížili zavedené ceny a někteří z nich našli spolupráci v podnikání a podporu, v níž nemohl černoš doufat. Z těchto důvodů se černoši z tohoto podnikání vytratilí“ [Du Bois 1899: 116].

Du Bois si v těchto souvislostech kladl otázku, proč je mezi obchodníky a pracovníky v průmyslu tak málo černošů. Především se v těchto povoláních projevila ekonomická výhoda bělošských pracovníků. Jak bude rozvedeno dále, měli za sebou většinou odborové organizace, které hájily jejich společné skupinové zájmy, a to také, anebo dokonce především, proti konkurenci levnější pracovní síly nabízené černošskými dělníky či zaměstnanci. V tomto konkurenčním srovnávání bílým přistěhovalcům z východní a jižní Evropy navíc pomáhaly předsudky bílých Američanů zvyklých na černocha v roli sluhy nebo pomocného dělníka, a ne řemeslníka či kvalifikovaného dělníka. Du Bois k tomu poznamenal, že bude třeba vyvinout zvláštní úsilí a vyškolit mladé černošské chlapce pro průmyslová povolání, a tak jim dát šanci, aby se uplatnili ve stejných profesích jako jejich bělošští konkurenti [Du Bois 1899: 127].

Dalším tématem, na něž Du Bois zaměřil svou pozornost, byl společenský život a černošské církve coby jeho nositelé. Autor osvětlil význam, jaký měly církve a náboženské společnosti v životě černošů ve Philadelphii. Ty totiž zcela jednoznačně tvořily nejdůležitější společenskou síť organizovaného života v komunitě. Sociální komunitní organizace založená na náboženských a církevních základech převzala podle Du Boise řadu funkcí kmenového, rodového nebo klanového života Afroameričanů [Du Bois 1899: 200nn.].

Pomocí silných vazeb černošských obyvatel slumu na náboženská centra bylo dokonce možno vysvětlit vysokou koncentraci obyvatel ve zkoumané čtvrti „Seventh Ward“. V ní byly soustředěny kostely nejvýznamnějších náboženských kongregací a kolem nich se točil společenský život. Černošská rodina, která by se odstěhovala do jiné čtvrti města, by se náhle ocitla v sociální izolaci. A společnému, hromadnému přestěhování většího počtu rodin, jež by zabránilo takovému osamocení, bránila důkladná obrana většinového bělošského obyvatelstva Philadelphie, které nemělo zájem nabízet na prodej nebo k pronájmu souvislejší, na sebe navazující obytnou zónu ve městě právě černošům [Du Bois 1899: 297].⁶

⁶ Du Bois popsal mimo jiné, a to i na konkrétních případech, jak se uplatňovaly předsudky bílých Američanů v sousedských vztazích. Protože značné procento bělochů nechtělo mít za sousedy černošské rodiny, v oblasti,

Du Bois nejprve popsal, které církve měly ve Philadelphii své kostely, modlitebny a společenská střediska. Podal stručný historický přehled a výčet církví a náboženských organizací, jež měly rozhodující význam v černošské komunitě. Byla to na prvním místě Metodistická černošská církev, následovaná Baptistickou a s určitým odstupem také Episkopální církví, a po ní ostatními protestantskými církvemi [Du Bois 1899: 198nn.].

Du Bois nadto v této kapitole podal podrobný přehled počtu věřících všech hlavních náboženských společenství a také základní ekonomické údaje o jednotlivých kongregacích.⁷ Vzápětí vysvětlil, jak se církve a náboženské společnosti zapojovaly do života černošského obyvatelstva. Plnily jednak funkce tradičních rodových nebo kmenových či klanových společenství, ale na druhé straně rovněž nahrazovaly nebo doplňovaly funkce širší rodiny. Všechny byly zdrojem sociální autority a hrály roli obecného vodítka a koordinátora společných aktivit. Náboženský život černošského obyvatelstva byl spojen se společenským životem, nahrazoval do značné míry noviny a poskytoval potřebné informace a zábavu. Byl to vlastně svět, v němž se černoši pohybovali a ve kterém jednali. V určitém smyslu kostel nahrazoval také politickou organizaci života, protože v něm byly zahrnuty funkce exekutivní, legislativní, finanční, kontrolní i vzdělávací. Tímto způsobem byl zabezpečen výběr daní, dohled policie, milice, hudba zajištěná sborem zpěváků, v rámci církve působily též dobročinné organizace a sociální reformátoři [Du Bois 1899: 201–202].

Většina zmíněných společenských funkcí církví byla zprostředkována fungováním dobrovolných společností a společenských organizací. Mezi tyto funkce Du Bois počítal:

1. zajišťování každoročního rozpočtu;
2. přehled a evidence členství;
3. sociální vztahy, styky a zábava;
4. stanovení a dodržování morálních standardů;
5. zajišťování celkové informovanosti a zpravodajská činnost;
6. sociální dobročinnost [Du Bois 1899: 202].

Jednotlivé náboženské společnosti měly rozdílné členstvo, rozlišené podle sociálního postavení ve městě a v komunitě. Rozčlenění bylo dáno majetkem, vlastnictvím domu a často také historickou tradicí. Z tohoto hlediska byla některá náboženská společenství *de facto* uzavřena nově příchozím imigrantům, jiná naopak zůstávala otevřená. Každá kongregace si tak v rámci komunity vytvořila svůj „sociální kruh“ a prakticky nikdo z afroamerických obyvatel nestál mimo. To se týkalo i černochoň přicházejících do měst z jižních států, tedy z amerického venkova. Vstup do společenství byl realizován prostřednictvím církve, a o každém cizinci nebo novém příchozím se tak hned vědělo. Společenství měla značnou neformální autoritu.

Prakticky veškerá zábava a veřejný život se odehrávaly a byly organizovány náboženskými společenstvími: koncerty, večere, společenská setkání, oslavy, literární večírky, diskuse

---

do níž se nastěhovalo několik černošských rodin, klesl zájem bílých Američanů o bydlení, a poklesla tedy i cena nemovitosti. Hrozilo přistěhování dalších Afroameričanů, čemuž se bránili již všichni bílí obyvatelé Philadelphie.

⁷ V těchto, ale rovněž v mnoha jiných pasážích monografie referujících o výsledcích výzkumu se projeví schopnosti Du Boise provádět ekonomické analýzy, stejně tak jako jeho porozumění ekonomickým otázkám. Byl absolventem čtyř semestrů ekonomie u Gustava Schmollera v Berlíně.

a debaty, zpěv, společenské hry, výstavy a exkurze, pikniky atd. Každý sváteční den se odehrávala nějaká událost organizovaná některým z klubů nebo náboženskou společenskou organizací. Určité akce byly zdarma, na jiné se vybíralo vstupné. Někdy se prodávalo občerstvení, jindy bylo možno zakoupit si vystavené zboží. Většina těchto náboženských společenských sítí byla aktivní čtyři až sedm večerů v týdnu a k tomu ještě alespoň dvě odpoledne [Du Bois 1899: 204]. Místní společenský život se každou neděli večer týkal nejméně deseti tisíc (ze čtyřiceti tisíc) černošských obyvatel Philadelphie.

Kostel jako místo setkávání a náboženská společenství v něm představovala především společenskou instituci, a teprve na druhém místě náboženskou. Náboženská kongregace v naprosté většině nenásledovala svého kazatele, nýbrž spíše kazatel vyhovoval většinovému názoru členů vlastní kongregace. Ve větší míře tak byl zejména organizátorem a výkonným úředníkem nežli čistě duchovním vůdcem. Musel však mít autoritu, vzdělání a hlubokou náboženskou serióznost, duchovní vážnost [Du Bois 1899: 205–206].

Zvláštní pozornost věnoval Du Bois sociální struktuře obyvatelstva černošské čtvrti Philadelphie, respektive životnímu prostředí černošského slumu a v tomto kontextu provedl také rozbor sociálního složení černošské populace. Až do té doby velká část obyvatel vnímala černochoy jako nediferencovanou masu jedinců bez větších rozdílů v majetku, příjmech, chování i podílu na moci. Du Bois ovšem v průběhu dotazování každou z více než 2400 rodin zařadil do jedné ze čtyř sociálních tříd. První, nejvyšší sociální vrstvu charakterizoval příjmem, který jí dovoluje vést pohodlný život. Žádný ze členů této třídy nevykonával podřadné povolání služebného typu, manželka byla v domácnosti, ona ani děti nevydělávaly. Děti navštěvovaly školu a rodina žila v dobře udržovaném domě.⁸ Druhou vrstvu tvořila respektovaná dělnická třída, dobře zaopatřená, žijící v dobrém domě a se zajištěným pravidelným, výnosným příjmem. Mladší děti těchto rodin navštěvovaly školu. Třetí vrstva zahrnovala chudé rodiny. Tvořili ji lidé, kteří nevydělávali dostatek, aby měli vždy na živobytí, byli poctiví, ale ne vždy energičtí nebo hospodární. Netýkala se jich kriminalita a nechovali se nemorálně. Patřili sem chudí i velmi chudí lidé. Do čtvrté vrstvy („grade“) zařadil Du Bois kriminálníky, prostitutky, povaleče a pobudy. Byla to podle něj „submerged tenth“, tedy chudina, nemajetné vrstvy [Du Bois 1899: 310–311].⁹

Jedna z rozsáhlých kapitol Du Boisovy knihy se zabývá vztahy mezi rasami a hlavně důsledky rasových předsudků v životě černošského obyvatelstva města i zkoumané oblasti. Du Bois se v této souvislosti ptal, zda rasové předsudky bělochů vůči černochoům mají velký vliv na situaci Afroameričanů a zda mění sociální podmínky života černošské populace [Du Bois 1899: 322]. Rozebral, jak se předsudečné většinové mínění o nebělošských obyvatelích Philadelphie projevovalo v jejich životě, konkrétně v tom: 1) jak si získávají práci; 2) nakolik jsou schopni si udržet získané zaměstnání; 3) zda a nakolik jsou schopni

⁸ Du Bois v typologii používá nejen „míru chudoby“ jako Charles Booth nebo Jane Addams, ale zohledňuje také „společenské postavení“.

⁹ Výrazem „submerged tenth“ vyjadřoval Du Bois spíše než finanční stránku života této vrstvy její způsob života, její jednání a s ním spojené společenské postavení. Podobně na opačné straně společenského spektra vnímal elitu Afroameričanů coby tu část černošské populace, které měla jako první dostat šanci, aby se po všech stránkách vyrovnala bílým obyvatelům Ameriky. Podtrhoval tím své jednoznačné vnímání afroamerické komunity jako kvalitativně rozrůzněné. Tuto elitu začala později společenskovědní literatura označovat za „talented tenth“.

se prosadit v nových povoláních; 4) jak vypadají jejich výdaje ve srovnání s bělochy; 5) jak se liší život jejich dětí a 6) jaké jsou možnosti jejich sociálních styků.¹⁰

Ad 1) Za normálních okolností může černochoch doufat, že získá zaměstnání jako sluha či v podobné profesi. Černoši, kteří získali úřednickou práci nebo práci ve vyšších pozicích, tvořili naprostou výjimku. Dělnické profese jsou pro černochochy také nepřístupné, kromě okrajových pomocných prací. Nejsou přijímáni do odborů. Černoška se může uplatnit jako služebná, švadlena nebo se může vdát [Du Bois 1899: 323, 326–336].

Ad 2) Jak si může černochoch udržet trochu lepší, pracně získané zaměstnání? V případě nehody nebo nějaké jiné nenadálé události ztratí černochoch práci daleko snáze než běloch. Také lépe placené pozice v hotelích či v pozici služebného personálu černochoch buď vůbec nezíská, anebo si je zřídkakdy udrží. Zkušenosti, které získá bělošský zaměstnavatel s líným černochem nebo s kriminalitou nějakého černochocha, jsou velice často a velmi snadno generalizovány na celou rasu, na všechny Afroameričany. Černochoch většinou nevykonává stejné povolání jako bílý dělník. „Jeho výkonnost a spolehlivost tedy nebývá srovnávána s konkrétním bělochem ve stejné pozici, ale s výkonností celé skupiny černošských dělníků, která je většinou nízká“ [Du Bois 1899: 323].

Ad 3) Lidé jsou zvyklí, že černochoch zastává podřízené pozice. Pokud jej najdou ve vyšším postavení, automaticky předpokládají, že pro ně není dostatečně vybaven ještě dříve, než dostane šanci, aby prokázal své schopnosti. Pokud podniká a vytvoří si postavení v obchodním světě, lidé s klidem přihlížejí jeho úpadku nebo prohře v konkurenci s bělošskými podnikateli [Du Bois 1899: 324].

Ad 4) Vyšší výdaje a obtíže, s nimiž se černoši setkávají při placení, jsou také způsobeny tím, že je nikdo nepodporuje a že nejsou v oblibě u zákazníků. Černochoch hradí vyšší nájemné za horší dům, než platí běloši. Setkává se s méně ochotnou obsluhou v hotelech, restauracích a obchodech a téměř ve všech holírnách [Du Bois 1899: 324].

Ad 5) Ve výchově svých dětí se podle zjištění Du Boise Afroameričan setkává s obtížným rozhodováním, které je způsobeno prostředím rasové nerovnosti. Když je vychová, aby byli smířeni se svým osudem, udělá z nich lidi spokojené s podmínkami, v nichž žijí. Pokud v nich podpoří ambice k růstu, mohou se stranit vlastních lidí, nenávidět bělochoy a zahořknout ve vztahu ke světu. Černošské děti jsou diskriminovány již v obecné škole. Když hledají zaměstnání, je jim doporučováno, aby se staly číšníky a posluhovačkami [Du Bois 1899: 324].

Ad 6) Sociální vztahy černochochů s bílými jsou plny nerovností a problémů. Přátelství lidí s různou barvou kůže bývají jen zřídkakdy dostatečně pevná. Potká-li černochoch svého dlouholetého přítele bělocha na ulici, má dilema. Když jej nepozdraví, bude považován za nezdvoračka, ale když se k němu bude hlásit, je pravděpodobné, že mu způsobí nepříjemnosti. Pokud je černochoch představen při nějaké společenské příležitosti bělochovi nebo bělošce, může předpokládat, že při příštím setkání jimi bude ignorován, a většinou také

¹⁰ Du Bois si uvědomoval, že pro svá tvrzení, a to ke všem šesti tezím týkajícím se diskriminace Afroameričanů bělošskou většinou, musí dodat dostatečně věrohodné důkazy. Položil proto otevřené otázky všem 2400 dotázaným. Ptal se jich: „Měl jste někdy problém získat práci?“ „Měl jste někdy potíže při pronájmu domu?“ Vynechal obecné odpovědi a konkrétní případy diskriminace podrobil dalšímu, podrobnějšímu dotazování a kontrole. Teprve z takto prověřených případů nerovného postavení či diskriminace sestavil seznam diskriminací a ten předložil na str. 326–353 čtenářům. Píše doslova: „... jednotlivé a izolované případy bez nezávislého ověření jsem nebral v úvahu“ (pozn. 2, [Du Bois 1899: 326]).

bude. Pokud vzbudí city bílé ženy a ožení se s ní, může s jistotou předpokládat, že to poškodí jeho i její reputaci a že obě rasy se na ně budou dívat s nepochopením [Du Bois 1899: 325].

Pokud by se kterákoliv z těchto „drobností“ tu a tam člověku přihodila, nezasloužilo by si to mimořádnou pozornost, ani by to nepotřebovalo zvláštní komentář, píše Du Bois. Pokud však skupina lidí zakouší takové drobné ústrky, urážky a případy diskriminace nepřetržitě, výsledkem je její neprůbojnost a nejistota, nebo pocity hořkosti, případně přehnaná citlivost, anebo naopak odevzdanost osudu, apatie a nezodpovědnost. A lidé s takovými pocity nemohou podávat plný výkon, nemohou ze sebe vydat to nejlepší [Du Bois 1899: 325].

Du Bois svědomitě vybral, a pomocí citátů z rozhovorů s černošskými rodinami ve zkoumané čtvrti „Seventh Ward“ také dokumentoval různé příklady potíží, diskriminace a nerovného postavení Afroameričanů [Du Bois 1899: 326–353]. Dosvědčil, že případy, které uvedl, jsou řádně prověřeny a představují vědeckou výpověď o opakovaně se vyskytujících modelech chování bělošské většiny vůči černošské menšině [Du Bois 1899: 326].

3. Metodologie výzkumu *The Philadelphia Negro* – „Social Survey“, nebo vědecký výzkum?

Výzkum černošské populace, jaký uplatnil Du Bois ve Philadelphii, se podobal komunitním studiím, mezi něž patřily studie života a práce lidu Londýna Charlese Bootha [Booth 1882–1897] nebo rozbor chicagských chudinských oblastí Jane Addams [Addams 1895]. To ostatně odpovídalo zadání, které navrhla Susan Wharton a financovala University of Philadelphia. Z tohoto úhlu pohledu šlo o získání údajů, jež by pomohly změnit sociální prostředí „Seventh Ward“ – zanedbané černošské čtvrti Philadelphie.

Součástí analytických výstupů výzkumu proto bylo zmapování chudoby ve sledované čtvrti „Seventh Ward“ ve Philadelphii. Du Bois k tomu použil srovnávací grafy, z nichž bylo patrné rozložení chudoby do čtyř skupin rodin. Používání barevných map a grafů podle vzoru Charlese Bootha bylo na přelomu 19. a 20. století již celkem běžné. Využívala je rovněž Jane Adams ve studii z Chicaga asi o dvacet let později pak celá Chicagská škola zobrazovala rozložení sociálních jevů ve městě právě pomocí map.

Du Bois si však kladl ještě náročnější cíle, než jaké představoval standard studií „social survey“. Chtěl popsat a porovnat životní podmínky černošských rodin žijících v oblasti, zachytit jejich sociální postavení, míru chudoby a situaci rodin s dětmi v sociální diferenciaci. A to se mu podařilo. Z hlediska srovnání s Boothovým rozdělením londýnského lidu podle míry chudoby Du Bois ukázal, že sociální rozřazení černošského obyvatelstva philadelphského slumu bylo daleko méně stabilní než postavení obyvatel Londýna. Na rozdíl od nich se jeho černoši nacházeli v méně jisté situaci. Každá změna hospodářských podmínek totiž mohla způsobit přesun velkého procenta chudých černošských rodin z ještě přijatelně únosných podmínek relativního dostatku do stavu chudoby. V úspěšných letech činil podíl černošských obyvatel, které bylo možno zařadit mezi finančně zabezpečené, asi 50 % místní populace. V letech hospodářské krize však větší část z nich propadla mezi chudinu, a určitá část se dokonce zařadila do nejnižší vrstvy charakterizované nejen velmi nízkým příjmem, ale také například kriminalitou.

Posuzujeme-li výzkumnou studii Du Boise z hlediska strategie, kterou pro svůj výzkum zvolil, musíme si všimnout několika dalších významných rysů:

- A) Du Bois používal censová data, jak přímo publikovaná, tak i podrobnější výpočty z nich.
- B) Svě výsledky zasadil do historického rámce a provedl historickou analýzu původu a vývoje černošské populace Philadelphie i čtvrti „Seventh Ward“.
- C) Du Bois využíval údajů statistického úřadu, zejména ekonomické statistiky, a to jak agregátní údaje, tak i údaje o jednotlivých organizacích a institucích. Součástí několika kapitol jsou podrobné ekonomické analýzy společenských institucí, výkazy o jejich prosperitě a hospodářských výsledcích. Využíval například rozborů hospodaření jednotlivých církví a spolků. Když se zabýval strukturou povolání, anebo v jiné části knihy sociální strukturou černošských obyvatel slumu i města, prováděl řadu pomocných výpočtů a text doplňoval velmi informativními tabulkami, které sloužily většinou nejen pro ilustraci, ale též k posílení věcné argumentace.
- D) Katherine Davis ve své recenzní stati na knížku *The Philadelphia Negro* v chicagském časopise pro politickou ekonomii [Davis 1900] upozornila na podrobný ekonomický rozbor rasismu, který Du Bois provedl v kapitolách 9, 15 a 16. Analyzoval specifické rozdíly týkající se konkrétních povolání a jednotlivých majetkových a sociálních tříd, pokud byly podmíněny příslušností k bělošskému nebo černošskému etniku. Herbert Aptheker a shodně s ním i David L. Lewis citují z recenze Katherine Davis, podle níž: „Dr. Du Bois rozeznává ekonomickou stránku problému a poukazuje správně na to, že má největší význam a zároveň i nejvyšší důležitost“ [Aptheker 1973: 30; Lewis 1993: 208]. Z pohledu sociologie si K. Davis dále všimla toho, že Du Bois specifikuje projevy rasové diskriminace zvláště pro jednotlivé skupiny povolání, respektive příjmové, majetkové a sociální vrstvy a třídy. Teprve tato „moderní“ specifikace dává možnost odhalit příčiny a konkrétní okolnosti rasové nespravedlnosti. Poukazuje na vědecky prokazatelné pravidelnosti rasové diskriminace černošského obyvatelstva.
- E) Du Bois osobně dotazoval cca 2500 rodin ve zkoumané čtvrti Philadelphie, se svými otázkami se obrátil celkem asi na 8000 lidí. Každý rozhovor trval v průměru 20 minut. Herbert Aptheker na tomto základě odhadl, že mu dotazování trvalo 845 hodin, tj. při denním osmihodinovém dotazování asi čtyři měsíce [Aptheker 1973: 17–18].¹¹
- F) Pro svá dotazovací dům od domu Du Bois předem připravil šest rozdílných formulářů – dotazovacích schémat, respektive dotazníků, které vyplňoval ve zkoumaných rodinách – pro rodinu jako celek, pro každého jejího člena i pro každého podnájemníka, pro celý dům a v něm pro každou domácnost, pro celou ulici nebo její významně odlišnou část a pro instituci, pokud se v dané lokalitě vyskytovala. Zpracování formulářů sice Du Bois neprováděl pokročilými statistickými metodami, ale základní propočty jistě také vykonal v členění podle skupin povolání, podle ekonomické situace nebo míry chudoby, v rozdělení na sociální vrstvy a podle věku a pohlaví. Příkladem pro

¹¹ Čísla zhruba odpovídají jinému výpočtu, který provedl Martin Bulmer. Podle něj Du Bois prakticky uskutečnil úplné šetření 2441 rodin a zaznamenal data o 7751 jejich členech. V praxi to znamenalo provést asi 5000 rozhovorů, které trvaly od deseti do šedesáti minut. Uváděl, že průměrná doba rozhovoru byla asi 15 až 25 minut [Bulmer 1992: 177–179; Du Bois 1899: 326].

tyto tabulky a formuláře mu mohla být praxe *Spolku pro sociální politiku*, jehož se stal v Německu členem.¹²

- G) Výpověď o konkrétních povoláních, příklady černošských rodin z jednotlivých sociálních skupin i konkrétní příklady diskriminace černošského obyvatelstva vždy Du Bois doplňoval uváděním jmenovitých příkladů, tedy buď příběhů konkrétních lidí, anebo citací diskriminujících výroků, které podle sdělení dotazovaných prokazatelně (tj. často a stejným způsobem) pronášeli členové bělošské většiny.
- H) Du Bois se nespokojil s povšechnými generalizujícími výroky a s náhodnými citacemi nebo nahodilými odkazy na zjištění svých předchůdců. Zvláště tam, kde uváděl důležité argumenty ve prospěch svých obecných zjištění, si dával záležet, na tom, aby údaje prověřil a aby neopomenul uvést i protiargumenty svých odpůrců. K nim pak nacházel evidenci, která jejich povšechná tvrzení uváděla na pravou míru.

4. Od dráhy vědce k občanské angažovanosti

Dne 19. listopadu 1897, když měl čerstvě za sebou úspěšně realizovaný výzkum *The Philadelphia Negro*, vystoupil Du Bois na 44. zasedání *Americké akademie pro politické a sociální vědy* s projektem systematického dlouhodobého výzkumu černošské populace na jihu Spojených států [Aptheker 1973: 20]. Jeho článek „Studium černošské problematiky“ („The Study of Negro Probleme“) zdůraznil potřebu vědeckého výzkumu osmimilionové populace Afroameričanů žijících ve Spojených státech.

Tento projekt výzkumu vyšel jako odborná stať v *Análech Americké akademie pro politické a sociální vědy* v lednu 1898 [Du Bois 1898]. Du Bois navrhol financovat komplexní výzkum na americkém Jihu nadačním darem: „Bezpochyby prvním efektivním krokem k řešení černošské otázky bude finanční dar černošské univerzitě (Atlanta, Tuskegee, Hampton), a ta se tak stane nejen místem výuky, ale především centrem sociologického výzkumu, v těsném spojení a spolupráci s předními univerzitami (Harvardem, Columbií, John Hopkins University a University of Pennsylvania)“ [Du Bois 1898: 22]. Prestižní americké univerzity se však v té době o černošskou otázku ještě nezajímaly. Kromě univerzity v Atlantě se žádná z přímo oslovených akademických institucí ke spolupráci nepřihlásila [Aptheker 1973: 22].

Du Bois uzavřel pracovní smlouvu na profesorské místo s rektorem černošské Univerzity v Atlantě Horacem Bumsteadem v létě 1897, když bylo již zřejmé, že Pennsylvanská univerzita ani Harvard, Columbia, Chicago nebo John Hopkins nejeví zájem ho zaměstnat. Dostal příslib platu 1000 USD ročně počínaje červencem 1897 s tím, že výuku zahájí až od ledna 1898, kdy měl skončit výzkum ve Philadelphii [Lewis 1993: 198]. Byl přijat jako profesor ekonomie a historie (a de facto i sociologie). Během prvních let Atlantského angažmá spolupracoval Du Bois s Americkým úřadem práce. Vydal zde postupně tři studie o černošských populacích na jihu Spojených států. První byla jeho studie z Virginie [Du Bois 1898a], druhá a třetí obsahovaly výsledky výzkumů z Georgie [Du Bois 1899a; 1901]. Na univerzitě v Atlantě Du Bois převzal záštitu nad organizováním pravidelných

¹² Spolek pro sociální politiku prováděl podobná šetření na území Německa již počínaje poslední čtvrtinou 19. století. Sledoval statistiky a sbíral data o jednotlivých územních celcích nebo správních útvarech a vyhodnocoval je ve specializovaných šetřeních.

každoročních konferencí a nad vydáváním „Atlanta University Studies“ od třetího ročníku časopisu, tedy v roce 1898. Jednalo se o řadu studií černošského obyvatelstva, které byly každoročně publikovány ke stejnému tématu, k němuž se ten rok organizovala konference, a obsahovaly zpravidla podrobnou zprávu o výzkumu jednoho konkrétního problému afroamerické populace. Ten byl zkoumán v podmínkách menší komunity nebo venkovského území v některém ze států amerického Jihu. Do výzkumu byli cílevědomě zapojováni také studenti graduálního studia Atlantské univerzity [Warren 2011: 78; Wortham 2005a: 4–7].

Celkem Du Bois v Atlantě působil od roku 1898 až do roku 1910. Provedl zde mezi lety 1898 a 1910 celkem dvanáct vlastních výzkumů a vydal dohromady 16 vědeckých zpráv či monografií řady „Atlanta University Studies“ [Warren 2011: 62–80]. Všechny svazky dohromady představují 2172 stran závěrů, analýz a tabulek [Warren 2011: 80]. Tématy těchto studií byly postupně následující oblasti:

- 1) Zlepšení životních podmínek Afroameričanů;
- 2) ekonomika a podnikání černochoů;
- 3) americké střední školství pro Afroameričany;
- 4) základní vzdělanost Afroameričanů a obecné školství;
- 5) černošská literatura a umění;
- 6) náboženství a černošské církve;
- 7) kriminalita v černošské populaci;
- 8) bibliografie prací o černošské populaci v USA;
- 9) zdraví a zdravotní stav černošské populace;
- 10) rodina a socializace černošského obyvatelstva;
- 11) morálka a zvyky Afroameričanů [Warren 2011: 78–79; Wortham 2005a: 7–9].

Zkoumaná témata se měla cyklicky opakovat, protože však Du Bois z univerzity v Atlantě v roce 1910 odešel, opakování nastalo jen u prvních pěti témat. Přesto je možno říci, že na univerzitě v Atlantě vznikla a po dvanáct let se úspěšně profilovala první sociologická škola na americkém kontinentě [Wortham 2005a: 12]. Toto tvrzení je možno opřít o následující fakta:

- 1) W. E. B. Du Bois sestavil, přednesl a veřejně obhájil komplexní program výzkumu černošské populace a publikoval jej v uznávaném časopise [Du Bois 1898].
- 2) Tento komplexní projekt pak Du Bois v letech 1898 až 1910 krok za krokem podle plánu systematicky uskutečňoval.
- 3) Du Bois prováděl, a většinou i sám vedl, terénní výzkumy na různých místech venkovského jihu Spojených států amerických.
- 4) Na těchto akcích se podíleli univerzitní studenti a spolupracovníci Du Boise z Atlantské univerzity, většinou Afroameričané.
- 5) Konkrétní výzkumné výsledky byly systematicky publikovány v řadě „Atlanta University Studies“.
- 6) Empirické práce vyústily v přesvědčivý sociologický model rasové diskriminace popsaný na několika místech prací W. E. B. Du Boise.

Nabízí se srovnání se všeobecně uznávanou *Chicagskou sociologickou školou*. Její program výzkumu publikoval R. E. Park v časopise *American Journal of Sociology* o osmnáct

let později v roce 1916 a uskutečňoval pak o dvacet let později než Du Bois, a to v letech 1920 až 1935 v Chicagu. Program komplexního výzkumu afroamerické populace v USA je plně srovnatelný s programem komplexního výzkumu chicagské metropolitní oblasti. Teorii rasové diskriminace, kterou předložil Du Bois, lze považovat za stejně významnou jako jsou „teorie zónace“ a „teorie sukcese“ E. W. Burgesse v Chicagu. Také publikace řady „Atlanta University Studies“ jsou svými výzkumnými výsledky i svým počtem a celkovým objemem řádově srovnatelné s publikační řadou *Chicagské sociologické školy*, vydávanou mezi lety 1923 až 1935.

Du Bois byl současníkem Maxe Webera, ostatně oba studovali u Gustava Schmollera v Berlíně téměř ve stejné době. Setkali se spolu v roce 1904, když Weber přijel do Spojených států amerických na „Kongres věd a umění“ do St. Louis [Bulmer 1992: 183]. Max Weber nabídnul Du Boisovi zveřejnění vědeckého článku v časopise *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*, jehož byl jedním z redaktorů [Weber 1975]. Článek „Černošská otázka ve Spojených státech“ vyšel v čísle věnovaném chudobě a sociálním otázkám a byl zařazen mezi texty Georga Simmela a Roberta Michelse [Du Bois 1906]. Je tedy zřejmé, že se W. E. Burghardtovi Du Bois dostalo i mezinárodního vědeckého uznání.

Du Bois po letech akademické práce dospěl k závěru (jak sám píše ve své autobiografii), že samotné zjištění a podrobná vědecká analýza příčin defavorizovaného společenského postavení Afroameričanů v USA nestačí [Du Bois 1968]. Konkrétně o tom ve zmíněném vlastním životopise říká: „Dvě okolnosti narušily mou akademickou práci a následně ji zcela přetrhly. Za prvé, nebylo možno být chladným nezaujatým odtažitým vědcem, když černoši byli lynčováni, vražděni a umírali hladem; a za druhé nebyla výslovná poptávka po vědecké práci toho typu, kterou jsem prováděl, o níž jsem s důvěrou předpokládal, že se docela dobře dostaví“ [Du Bois 1968: 222].

V roce 1909 založil Du Bois spolu s dalšími významnými osobnostmi černošské elity *Národní asociaci pro podporu nebělošského obyvatelstva (NAACP – National Association for the Advancement of Colored People)* a brzy poté, v roce 1910, se ve svých dvaadvaceti letech vzdal akademické kariéry a stal se editorem časopisu této asociace *The Crisis*. Du Bois usiloval o to, aby se mechanismy, jimiž se definuje úspěch a společenské postavení Afroameričana, nijak nelišily od stejných mechanismů platných pro bělocha. Upozorňoval na potřebu rovného společenského uznání, které by nebylo limitováno barvou kůže.¹³ Nestačilo mu totiž, aby Afroameričané uměli číst a psát, nebyli chudí a nepodíleli se na kriminalitě větší měrou než bílí Američané.¹⁴

Čtyřiaadvacet let Du Bois editoval časopis *Crisis* a aktivně se angažoval v několika společenských asociacích a revolučních sdruženích, někdy dokonce ve spolupráci se

¹³ Ještě padesát let po vlastním neúspěchu při hledání místa učitele na některé renomované „bělošské“ univerzitě si vyslechl výrok profesora Harvardovy univerzity, na níž sám půl století předtím získal doktorát, na adresu nadaného Afroamerického studenta: „Dali bychom mu to místo, kdyby to nebyl Negr“ [Aptheker 1973: 19; Du Bois 1968]!

¹⁴ Tato koncepce se lišila od pojetí jeho soka a oponenta v černošském hnutí Bookera T. Washingtona, který nehlásal rovné postavení černochů. Snažil se odstranit negramotnost a poskytnout co největšímu procentu černochů základní vzdělání, a zapojit je tak do společenských a ekonomických procesů, uchránit je desintegrace kriminality a využít jejich schopností ve prospěch Ameriky. Podle zjištění Thomase D. Bostona to byl právě vliv Bookera T. Washingtona, co přispělo k ukončení vědecké dráhy W. E. Burghardta Du Bois na Atlantské univerzitě. Boston píše: „... právě jeho politický vliv na bělošské podporovatele Atlantské univerzity vedl k resignaci Du Bois v roce 1910“ [Boston 1991: 306].

socialistickým a komunistickým hnutím. Ještě jednou se vrátil v roce 1934, tedy ve svých pětadesáti letech zpět na Univerzitu v Atlantě a přijal zde na deset let místo vedoucího katedry ekonomie a sociologie [Brown, Fee 2003: 275].

Za studené války a v padesátých letech byl Du Bois pronásledován příslušníky hnutí McCarthyho pro své levicové, navíc veřejně hlášané názory [Boston 1991: 306].¹⁵ V roce 1961 odešel na pozvání vůdce prvního osvobozeného postkoloniálního afrického státu do Ghany [Brown, Fee 2003: 275], kde dva roky na to v roce 1963, tj. ve svých pětadevadesáti letech uprostřed práce na projektu *Africké encyklopedie* zemřel. [Boston 1991: 306]. Nedožil se tak významnějšího prosazení rovných práv Afroameričanů ani jejich vítězného tažení Amerikou pod vedením Martina Luthera Kinga. Nutno též konstatovat, že ani jeho vědecké dílo dosud nebylo řádně doceněno.

Závěrem

Odborná literatura ponechala až příliš dlouho studie W. E. Burghardta Du Boise nepovšimnuté. Větší pozornost k němu obrátila až novější generace výzkumníků, a to nejprve v souvislosti se studiem Afroameričanů. Francis L. Broderick z Clark Atlanta University upozornil již v padesátých letech 20. století na silný vliv, který na Du Boise měla metodologie Gustava Schmollera, s nímž se pravidelně setkával za svého studia v Berlíně v letech 1892–1894 [Broderick 1958]. Jako jeden z prvních pak na význam výzkumů W. E. Burghardta Du Boise upozornil Herbert Aptheker až v sedmdesátých letech 20. století. Ten se rovněž zasloužil o nové vydání *The Philadelphia Negro*, opatřil knihu novým úvodem [Aptheker 1973] a nadto ještě vydal trojsvazkovou korespondenci W. E. Burghardta Du Boise [Du Bois 1973]. Studie M. Marable [1986] dále po několika letech připomněla, že Du Bois byl zakladatelem studia Afroameričanů, a při té příležitosti jej představila také jako sociologa.

Teprve Martin Bulmer však v roce 1991 zařadil W. E. B. Du Boise do kontextu empirických sociálních výzkumů [Bulmer 1991]. David Levering Lewis [1993] následně napsal rozsáhlou biografii *W. E. Burghardt Du Bois*, zahrnující také podrobné vyličení jeho vědeckého přínosu v oblasti sociologie rasových vztahů a studia afroamerické populace. Jiný z výzkumníků, Thomas D. Boston, v roce 1991 upozornil na to, že Du Bois náležel k nejvýznamnějším pokračovatelům historické ekonomické školy Gustava Schmollera: „Du Bois ... za prvé vždy studoval ekonomické jevy v kontextu je obklopujících sociálních jevů. Za druhé, nikdy nemíchal do vědeckého výzkumu normativní úsudky“ [Boston 1991: 305].

Zájem o Du Boisovo vědecké dílo se zvýšil v posledních dvaceti letech. S. L. Gabidon [2003] a R. A. Wortham [2005] uvedli W. E. B. Du Boise v rámci své antologie zapomenutých amerických sociologů a Phil Zuckerman rozebral jeho přínos pro sociologii náboženství [Zuckerman 2000; 2002].

A konečně několik novodobých historiků empirického sociologického výzkumu upozornilo na to, že Du Bois byl zakladatelem první vědecké sociologické školy na americkém kontinentě. Ukázat, jaké místo v dějinách empirického sociálního výzkumu

¹⁵ V roce 1951 byl dokonce označen za „agenta cizí mocnosti“. U soudu byl sice očištěn, ale až do roku 1958 mu USA odmítaly vydat cestovní pas. Teprve ve svých devadesáti letech mohl vycestovat. V roce 1959 byl vyznamenán Leninovou cenou míru [Rampersad 1981].

W. E. Burghardtovi Du Boisovi právem patří, však nebylo jednoduché. Elliott Rudwick již v roce 1969 zdůraznil, že „rasové předsudky prvních vůdců profese zapříčinily, že jeho práce byla ignorována“ [Rudwick 1969: 303].

Teprve po letech pak nejprve Martin Bulmer potvrdil, že Du Bois založil první významnou „černou“ katedru sociologie ve Spojených státech amerických [Bulmer 1992: 184]. Podrobné výpočty Nagueyalti Warren přitom zdokumentovaly, že řada publikací „Atlanta University Studies“, o níž se Du Bois zasloužil, dnes čítá 2172 stran [Warren 2011: 80]. Du Bois je podle této publikace „zakladatelem ‚Black Studies‘“ [Warren 2011: 81]. Robert A. Wortham podrobně popsal fungování „Atlantské sociologické laboratoře“ včetně jejích výsledků [Wortham 2005a] a označil tuto laboratoř za první americkou školu sociologie [Wortham 2005a: 2]. A konečně Earl II Wright v titulech svých článků již zcela zřetelně označil školu W. E. Burghardta Du Boise za první americkou sociologickou školu [Wright 2002a; 2002b; 2002c].

Du Boise a jeho vědeckou studii *The Philadelphia Negro* je třeba srovnávat s pracemi sociologů ve Spojených státech amerických na přelomu 19. a 20. století. Jeho výsledky totiž přišly tu o patnáct, tu o dvacet let dříve než práce ostatních amerických empiricky orientovaných sociologů. Například sociologii rasových vztahů se Du Bois zabýval jednoznačně mnohem dříve než sociologové na renomovaných univerzitách amerického východu nebo středozápadu.¹⁶

Závěrem lze předpokládat, že jednotlivé výše uvedené příklady výzkumných nástrojů a postupů, které uplatnil, včetně jeho cílevědomého úsilí i vědeckých výsledků, dostatečně prokázaly, že W. E. Burghardtovi Du Boisovi náleží významné místo mezi průkopníky a zakladateli empirického sociálního výzkumu ve Spojených státech amerických. Stejně tak doufejme, že podrobný rozbor výsledků *The Philadelphia Negro*, doplněný názory několika odborníků, ukázal, že toto vědecké dílo lze skutečně považovat za první empirický sociologický výzkum na americkém kontinentě.

Co přesně tedy ještě dále dokazuje, že vědecké snažení a výsledky W. E. Burghardta Du Boise otvírají v USA novou etapu výzkumu s charakteristikami, které již náleží 20. století s jeho empirickými přístupy? A jaké jsou vůbec hlavní rysy jeho vědecké metodologie? Především jde o důslednou orientaci na ověřování zjišťovaných údajů o studovaných populacích. Druhým velmi moderním rysem jeho novátorské metodologie se pak jeví snaha vysvětlit pravidelnosti sociálního světa prostřednictvím jednání jeho aktérů. Třetí důležitý rys představuje zaměření Du Boise na odhalování mechanismů, které platí v sociálním světě, jenž daný výzkum popisuje. A konečně čtvrtou charakteristikou jeho metodologie je důsledné úsilí o nalezení specifických podmínek, za nichž opravdu platí mechanismy, které odhalil a popsal.

¹⁶ Sociologii rasových vztahů se na „bělošských univerzitách“, ale až řadu let po Burghardtovi Du Bois, jako první začali zabývat R. E. Park spolu s W. I. Thomasem a Charlesem S. Johnsonem na Chicagské univerzitě. Nebylo to však dříve než v roce 1913, kdy Park přichází na katedru sociologie [Bulmer 1992: 184]. Park pravděpodobně sdílel spíše představu a pohled Bookera T. Washingtona, s nímž několik let před příchodem na Chicagskou univerzitu úzce spolupracoval. Parkův „cit pro rovné postavení Afroameričanů“ tedy rozhodně nebyl tak rozvinutý jako intenzivní vnímání tohoto problému W. E. Burghardtem Du Bois. Teprve počátkem dvacátých let, tedy dvacet let po *The Philadelphia Negro*, vycházejí první publikace založené na výzkumech Chicagské univerzity, a mezi nimi *The Negro in Chicago* – první z monografií, které se v Chicagu věnovaly rasovým otázkám.

Literatura

- Addams, Jane [1895]. *Hull House Maps and Papers, by Residents of Hull House, a Social Settlement. A presentation of Nationalities and wages in a Congested District of Chicago, Together with Comments and Essays on Problems Growing Out of Social Conditions*. Boston, Crowell 1895.
- Anderson, Elijah [1996]. Introduction to the 1996 Edition of *The Philadelphia Negro*. In: Du Bois, W. E. B. *The Philadelphia Negro: A Social Study*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press 1996, s. ix–xxxv.
- Aptheker, Herbert [1973]. Introduction. In: Du Bois, W. E. B. [1899]. *The Philadelphia Negro: A Social Study*. New York, Millwood, Kraus-Thomson Org. Limited 1973, s. 5–31.
- Atlanta University Studies available at the Woodruff Library of Clark Atlanta University and on line at <http://www.library.umass.edu/specialcoll/digital/dubois/> (accessed October 12, 2009).
- Booth, Charles [1882–1897]. *Life and Labor of the People in London*, 9 vols. London, Macmillan.
- Boston, Thomas D. [1991]. W. E. B. Du Bois and the Historical School of Economics. *The American Economic Review* 81 (2), Papers and Proceedings of the Hundred and Third Annual Meeting of the American Economic Association, s. 303–306.
- Broderick, Francis L. [1958]. German Influence on the Scholarship of W. E. B. Du Bois. *The Phylon Quarterly* 19 (4), s. 367–371.
- Brown, Theodore M. – Fee, Elizabeth. [2003]. William Edward Burghardt Du Bois Historian, Social Critic, Activist. *American Journal of Public Health* 93 (2), s. 274–275.
- Bulmer, Martin [1984]. The Chicago School of Sociology. Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research. Chicago: Chicago Uni Press.
- Bulmer, Martin – Bales, Kevin – Kish Sklar, Karthryn (eds.) [1992]. *The Social Survey in Historical Perspective. 1880–1940*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bulmer, Martin [1991]. W. E. B. Du Bois as a social investigator: The Philadelphia Negro 1899. In: Bulmer, Martin – Bales, Kevin – Kish Sklar, Kathryn (eds.). *The Social Survey in Historical Perspective. 1880–1940*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 170–188.
- Du Bois, William Edward Burghardt [1894]. Der landwirtschaftliche Gross- und Kleinbetrieb in den Vereinigten Staaten. Dissertation written by W. E. B. Du Bois in Berlin.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1896]. *The Suppression of the African Slave Trade to the United States of America, 1638–1870*. Harvard Historical Series, no. 1. New York: Longmans, Green & Co.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1897]. Strivings of the Negro People. *Atlantic Monthly*, August 1897.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1898]. The Study of Negro Problems. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 11, s. 1–23.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1898a]. The Negroes of Farmville, Virginia: A Social Study. *The Bureau of Labor Statistics Bulletin* 3 (14), Washington, DC, Government Printing Office.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1899 (1967)]. *The Philadelphia Negro: A Social Study*. New York: Schocken 1967 (1. vyd. Pittsburgh: The University of Pennsylvania 1899).
- Du Bois, W. E. Burghardt [1899a]. The Negro in the Black Belt: Some Social Sketches. *Bulletin of the Department of Labor* 4, Washington, DC, Government Printing Office.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1901]. The Negro Landholder in Georgia. *Bulletin of the Department of Labor* 6. Washington, DC, Government Printing Office.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1904]. „*Sociology Hesitant*“. Manuscript of a lecture. Du Bois Papers.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1906]. Die Negrofrage in den Vereinigten Staaten. *Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik*, 22, s. 31–79.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1968]. *The Autobiography of W. E. B. Du Bois*. New York: International Publishers.
- Du Bois, W. E. Burghardt [1973]. *The Correspondence of W. E. B. Du Bois*. Vol. I. Selections, 1877–1934 (Ed. by Herbert Aptheker). Mass.: University of Massachusetts Press.
- Davis, Katharine Bement [1900]. Review of *The Philadelphia Negro*. *The Journal of Political Economy* VIII, s. 248–269.
- Gabidon, Shaun L. [2003]. W. E. B. Du Bois and the Sociology of African Americans. In: Romano, Mary Ann (ed.). *Lost Sociologists Rediscovered*, s. 43–66.
- Lewis, David Levering [1993]. *W. E. B. Du Bois. Biography of a Race. 1868–1919*. New York: Henry Holt & Company 1993 (s. 142–149 „Lehrjahre“, s. 180–210 „From Philadelphia to Atlanta“).

- Marable, Manning [1986]. *W. E. B. Du Bois: Black Radical Democrat*. Boston: Twayne.
- Myrdal, Gunnar. [1944]. *An American Dilemma: The Negro Problem and Modern Democracy*. New York.
- Platt, Jennifer [1996]. *A History of Sociological Research Methods in America 1920–1960*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rampersad, Arnold [1981]. Du Bois, William, Edward Burghardt. In. Garraty J. A. *Dictionary of American Biography*. Supl. 7, 1961–1965. New York, NY: Charles Scribner's Sons, s. 200–205.
- Rudwick, Elliott [1969]. Note on a Forgotten Black Sociologist: W. E. B. Du Bois and the Sociological Profession. *The American Sociologist* 4 (4), s. 303–306.
- Warren, Nagueyalti [2011]. *Grandfather of Black Studies*. W. E. B. Du Bois. Trenton, N. J.: Africa World Press.
- Weber, Marianne [1975]. *Max Weber: A Biography*. New York: Wiley.
- Wortham, Robert A. [2005]. The Early Sociological Legacy of W. E. B. Du Bois. In. Blasi, A. J. (ed.). *Diverse Histories of American Sociology*. Boston: Brill 2005, s. 74–95.
- Wortham, Robert A. [2005a]. Introduction to the Sociology of W. E. B. Du Bois. *Sociation Today* 3 (1), s. 1–15.
- Wright, II, Earl [2002a]. Using the Master's Tools: The Atlanta Sociological Laboratory and American Sociology, 1896–1924. *Sociological Spectrum: Mid-South Sociological Association* 22 (1), s. 15–39.
- Wright, II, Earl [2002b]. Why Black People Tend to Shout! An Earnest Attempt to Explain the Sociological Negation of the Atlanta Sociological Laboratory Despite its Possible Unpleasantness. *Sociological Spectrum: Mid-South Sociological Association* 22 (3), s. 335–361.
- Wright, II, Earl [2002c]. The Atlanta Sociological Laboratory 1896–1924: A Historical Account of the First American School of Sociology. *The Western Journal of Black Studies* 26 (3), s. 165–174.
- Zuckerman, Phil [2000]. *Du Bois on Religion*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Zuckerman, Phil [2002]. The Sociology of Religion of W. E. B. Du Bois. *Sociology of Religion* 63 (2), s. 239–253.

Prof. PhDr. Hynek Jeřábek, CSc. (* 1949) vyučuje sociologickou metodologii a dějiny empirického výzkumu na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Dlouhodobě se věnuje metodologickým otázkám a historii sociologického výzkumu. Je autorem nebo spoluautorem několika knižních publikací: Paul Lazarsfeld a počátky komunikačního výzkumu (1997); Paul Lazarsfeld's Research Methodology. Biography. Methods. Famous Projects (2006); The Early Days of Survey Research (2012, spolueditor a jeden z autorů) aj.